

українська національна ідея. Та, яку — *contra plures* — ми здавно пропагуємо на сторінках цього журналу і його попередника, і де-інде.

Ця ідея переможе не клеєнням Нового Ковчегу („єдиного фронту“), лише відметенням набік всіх отих „ні горячих, ні зимних“, які цій ідеї кидали можливі колоди під ноги; отих, які стараються погодити націю з інтернаціоналізмом, Мазепу з Марксом, Міхновського з Ліпінським, незалежність з Драгомановом, отих що замість про свою країну, думають про консолідацію „європейського Сходу“ з столицею Москвою, (монархісти, шаповалівці) і (як радикали) моляться на жидівський та III. Інтернаціонал. Ці групи занадто вірять в „манну небесну“, щоб мати віру тільки в себе. Не вони потраплять поставити проблеми, які виринуть по упадку російської революції, — в цілій їх трагічній альтернативності.

Не є різниця між нашими двома таборами, що ніби один „віддає першенство волі над розумом“, а другий — дає першенство волі свідомій. Бо в дійсности в того другого — воля спараліжована. А „свідомість“ полягає на боротьбі з усім новим і яскравим і — повторюю — в киданні тому новому колод під ноги, в консервуванні всього дряхліючого у власній суспільності.

На зміну конаючому лівому революціонізму на Наддніпрянщині прийде правий революціонізм. Так як це є в Європі. Лиш той правий революціонізм зліквідує і большевицького і всякого нового московського Месію на Україні. В цій трагічній сцисії сил на Україні для ливвоскоків (консервативних чи соціалістичних) залишиться тільки одне місце: між молотом а ковалом.

Е. Маланюк.

Вистава совітської плястики у Варшаві

На Заході просовітський снобізм фактично заламався.

Минули часи, коли по паризьких сальонах підстаркуваті дами і повоєнні кавалери заглиблювалися в Достоєвським, насолоджувалися Волга-волгами, мріяли про мильовничу бруталність і зітхали за грядущим варваром.

Модна хвиля спадає. За останній час так багато висвітлилося й оформилося. Так швидко прокреслюється демаркаційна лінія, що розколює світ, мовляв Рильський — „на так і ні, на біле і червоне“.

Хвиля спадає. Але по закону ретардації ця хвиля ще затримується на східних окраїнах Європи.

До вистави сов. плястики, що її організувало „Всесоюзное Общество Культурной Связи с Западом“ в салях Інституту Пропаганди Мистецтва у Варшаві, безперечно було немале зацікавлення з боку місцевої суспільности, головно, артистичної еліти.

Вражіння глядачів, що шукали „величезних досягнень октября“, „нового підходу до малярської дійсности“, „революції в мистецтві“, „нечуваних на Заході завоювань“ і т. п. було приголомшуюче. Розчарування — повне так у найбільших снобів, як і у найбільш свято переконаних в обовязковій російській геніяльності і „цікавих — будь що будь — експериментах“. Представлені на виставі сов. мистці двох категорій: 1) досить кваліфікованих і 2) зовсім некваліфікованих. Пересічний вік перших — 55 — 60 літ, других — 25 — 30. Вживаючи термінології совітської, перші — „специ“, другі — „червоний молодняк“. Середина між ними залишається майже незаповненою. Ця обставина надає виставі спецефічний характер розхристаности й випадковости.

Передусім — старі (з царських часів) знайомі.

Колись — люди різних мистецьких угруповань, від народницько-інтелігентських „передвіжників“ до рафіновано-естетських „міріскусників“, — вони нині мусять виконувати „соціальне замовлення“ й „творити пролетарську плястику“.

Російське малярство ніколи не могло похвалитися великими досягненнями, великою оригінальністю чи великими артистичними особистостями. Блискучі наші портретисти Левицький чи Боровиковський — залишилися в свій час чужими російському малярству і традиції не створили. Потім прийшли великою кількістю Німці — професори, навчали в Петербурській Академії — фабрикуючи сотні „класних художників“ і марних малярів. Проблеми мистецтва, задачі питомо-малярські — за браком органічної культури — не інтересували російських мистців аж до 90-х років XIX в., коли-то в Росії зачинається вплив французького малярства. Коли виелімінуємо єдиного цікавого Москаля — Сурікова, Українця — Куїнджі, двох фахівців — Шішкіна (ліс) і Айвазовського (море) та геніяльного Врубеля, то від російського малярства (різьбарство було традиційно убоге) залишиться лише Репин.

Тільки біля 90 рр., вже на зловіснім тлі неминучого упадку імперії, — під спізнлим впливом Заходу — збуджується в Росії зацікавлення до малярства, як такого (отже й до національного малярства, до ікони, до старовинного московського майстра А. Рубльова і т. и.). Виникає цілий ряд імен — Богаєвський, Кустодієв, Левітан, Серов, Бенуа, Сомов, Судейкін і інш. Але якраз їх в першу чергу (як одночасно в літературі — М. Гумільова і його школу) немилосердно й начисто, до кореня, зрізує большевизм,

для якого європеїзм тих течій був смертельною небезпекою.

Отже літературництво, зміцнене довшою добою раг ехелленсе літературницького „передвіжництва“*), було і залишилось головним змістом російського малярства і головним прокляттям його. Цього прокляття не зняла ні революція, ні советизація. Ота літературщина малярська й дала підстави гукати на цілий світ про „пролетарське малярство“. Але якраз, малярська, по суті, ріжниця є між колишнім „Засіданням Держ. Ради“ Рєпина і теперішнім „Засіданням ВЦК'а“. — Бродського? Навіть розміри полотна і кількість зужитої фарби — б. м. однакові. І варшавська вистава це виразно виявила і підкреслила.

Старі знайомі — а серед них бачимо й колишніх „парижан“ (Кончаловских) — виконуючи „директиви партії по сектору образотворчої продукції“, власне й вхопились спасенної літературщини — традиційної істоти російського малярства. В результаті — артизму, індивідуальности, окричаних „шукань“ і „нового“, годі шукати на образах старих знайомих.

Петров-Водкін, що колись приємно стилізував тендітних шляхотських панночок на тлі „дворянських гнізд“ перед затишними ставками маєтків, нині мусить тими ж засобами і в тих же позах малювати представниць „беднейшаво крєстьянства“... Колись цікавий рисівник — стиліст, що студіював візантинізм і „проблему ікони“ — П. Кузнецов, спримітизувавши фактуру й відповідно знизивши стиль, малює іконописних „робітників“ і „трудоу інтелігенцію“.

Відомий вірменський пейзажист — Сарян пробує „пейзажно“ малювати „земляні роботи на місці будови державного театру“ — образ, що в нім, поза довгим і благонадійно-пролетарським титулом, нічого „пролетарського“ і нічого „нового“ немає.

Пейзажист Радімов — без революції, вигідно малював би собі луки й ріки, а тепер мусить лєвітановським стилем і ліричними фарбами масово малювати „індустріялізацію“, — „Доки Коломенського заводу“ або „Паротягові варштати“. Вражіння від такої „фабричної продукції“ — вбоге й жалісне, бо на буржуазнім Заході кожний машинний трест може похвалитися значно міцнішими й технічно й артистично образами свого маляря-рекламіста.

Добрий критик і зманерований Парижем пошукувач ріжних „ізмів“ — Нюренберг, що колись малював жовтих жінок на берегах зелених морей, — нині зі старанністю

*) Так звалось т-во малярів, що під впливом „народницьких“ ідей 60 рр. улаштувало періодичні мандрівні („передвіжніє“) вистави своїх образів з метою „просвіщати темний нарід“. Це т-во проіснувало аж до революції.

учня „натуралістично“ вирисовує „будівництво блюмінгу“, або літературну сценку, — як жінки чистять бараболо в колхозі „Червоний Прапор“.

Серед [колишніх „передвіжників“ був такий Давід Штернберг. Фантастично-нездарний, безпорадний в рисунку й деревляний в фарбах — він робив кар'єру малюванням губернаторш, генеральш і т. і. Якаж була несподіванка побачити його в ролі „пролетарського мистця“, що нині малює „Робітниць на чайних плянтаціях“.

Найбільш репрезентаційним (на експорт) мавби бути вже згаданий Кончаловський, колись найнадійніша — (разом з Н. Гончаровою) — постать артистичної Москви. Типовий російський продукт Парижу (Сезанн), він мав всі дані на фундатора — пізнього імпресіонізму в Росії. Пройшло 15 совітських літ і Колчановський залишився тим самим, тим, що „подає надії“, не дивлячись на свої 57 років. Все тіж численні й нескінченні натюрморти, тіж помідори й виноград, тіж меблі й ентер'єри...

Між „спецами“ й „червоним молодняком“ є та досадна різниця, що „специ“, законсервовані й позбавлені мистецького розвитку, — принаймні володіють ремеслом, ц. т. вміють рисувати і (в меншій мірі) малювати. „Молодняк“ же, мимо марних потуг на 100⁰/о пролетарськості, рисує дуже слабо, а малює ще гірше. Щож до молодости у того „молодняка“, — то її не має ані кріхти: все зїли у мови „самой свободной в міре страны“. Жадної творчої ідеї, жадного натяку на молодечу рухливість, на сміливий жест, жадної відваги і жадної свободи. І в цім, може, те найстрашніше, що є в страшній совітській дійсності.

Задуха моральної кошари, тяжке повітря „канцелярії мистецтва“ й малярського колхозу — ось чим тхне від всіх виставлених одноманітно-урядових „фізкультур“, „підшефних совхозів“, „ударників“ і „електрофікацій“. Дійсно не фарби, а дозволені поліцією „кольори“, не форми, а — жандармський „уніформ“. Людину, неповторну й істотну для творчости людську особистість, кажучи мовою Шігальова — „істреблено“. Трупним духом віє від мертвих чотирикутників зафарбованого полотна.

Канони „передвіжництва“ з блаженськими, відданими начальству оперовими „мужічками“, з солодкаво-огидним просвітанством „лікбезів“ і „колективів“ — тріюмфують свою посмертну перемогу в „революційній“ творчості „молодняка“. Поза невиразними стремліннями до чогось свого у А. Лабаса — решта є суцільний цвинтар.

І тут особливо стараються фахові мертві душі землячків. В українських совхозах Падалки — традиційні молодиці, що їх вовняні форми мало не луснуть від нафарбованого „надміру здоровля“, — всі в вишиваних сорочках — працюють з театральньо-деревляною грацією „ді-

свих людей“ з колишніх малоросійських трагікомедій. А за молодіцями — папірові лаштунки країни, „где всьо абілем дишет“.

Томуто графіка, що по своїй природі більш умовна, більш застигла, презентується ще можливо. Правда, при допомозі двох талановитих рисівників — Жидів (Кацмана і Бродського, що дав портрети „височайших осіб“ — Сталіна, Калініна й Орджукінідзе) ну і — натурально — Українців. Ілюстрації Кравченка до Гоголя — гострі, моторошні й дійсно „гоголівські“. Тож не дивно, що Кравченка („znakomity grafik rosyjski“) та ще різьбарку Хаденкову, що виставила голову військового комісаря („pełna ekspresyjni głowa“) відмітила польська преса зосібна.

Про совітське різьбарство (що також фігурує на виставі) можна сказати хіба лишень те, що авторка під екзотичним прізвиськом — Беатріче Сандомірская виставила величезне дерев'яне дороболо, невідомо з яких причин назване „Материнством“. Його можна булоб назвати „стовб“ і відповідно — доцільно ужити. Шкода змарнованого дерева.

Навіть Марінетті, що його титул „ексцеленції“ (член Академії) не вилікував від анахроністичних екстравагантій, підчас свого відчиту у Варшаві, що відбувався в виставовій салі, — не витримав і голосно висміяв нерухомо-мертву совітську „революційність“. Висміяв злісно й руйнуюче...

Наприкінці про одну виставову подію.

Пару тижнів тому на афішах сов. вистави з'явилася червона опаска з оголошенням про „допсвнення вистави мистцями сов. України“. Про причини такого кроку Совітів можна гадати різно... Отже з саль повиносили пів десятка Кончаловських і на їх місці опинилося з півтора десятка українських малярів і графіків, причому, завдяки засаді „територіяльності“ українцями зробилось кілька москалів і жидів.

Український „гостинний виступ“, треба признати, значно оживив виставу. Відділ графіки став повніший і суцільніший. Кравченко з „Росіян“ перейшов до „Українців“. Налепинська - Бойчук, залишаючись на загально-високім рівні укр. графіки, представлена, нажаль, агітками („Не дамо куркулям гноїти зерно“, „Викриття шкідника“ і т. д.). Цікаві рисунки Седляра до Кобзаря, значно слабші рисунки на „коллективістичні“ теми, а „Ліквідація неписьменности“ просто вражає технічною безпорадністю. Добрий графік — Сахновська в трактуванні укр. тем зраджує свою цілковиту неукраїнськість: її гоголівські речі скорше надалисяб до ілюстрування Щедрина, а окладка до „Лісової Пісні“ (в катальозі зручно пропущено імя Лесі Українки!) немає жадного відношення до теми. Мало не 20-ма річами представлений В. Касіян — артист нерухомай,

якийсь безкрилий з сумно-одноманітною фактурою — може на рахунок занадто благонадійних тем. Пара доданих до „українців“ жидів і москалів, роблять на тлі українців жалісне вражіння.

Малярський укр. відділ також стоїть значно вище і технічно й культурно від решти сов. малярства. Не кажучи вже про старих — може надто каліграфічного, але добро-го баталіста Самокиша й трохи фресково-літературного, але композиційно міцного Ф. Кричевського, — печать мистецької культури лежить і на творах молодих (Азовський, Павлова й інш.). Навіть явно-інсценізований „Мітинг жінок в колхозі“ Оксани Павленкової композиційно добрий і, колиб не агіт-літературність сюжету, це булаб зовсім не зла річ.

Гвоздем українського доповнення сов. вистави має бути А. Петрицький. Цього безперечно талановитого й дозрілого маляря, мимо інших зовнішніх причин, деформува-ла довголітня і, може, надмірна праця театрального деко-ратора. Чуття барви, так колись сильне у нього, затрачу-ється тепер. Неприємні, внутрішньо-згаслі, мертвенні кольори приймають штивно-бляшаний характер. Що гірше, в парі з цим іде небезпечна примітивізація рисун-ку, що веде до затрати пропорцій і перспективи. Проблема портрету, видно, не під силу артистові. Портрет актора Гірняка слабкий. „Тичина“ робить вражіння чогось серед-нього між „роботом“ і фігурою з паноптікуму. Старанно і не без певного розмаху виконаний портрет „академіка“ Скрипника.

Висновки? Колись, пишучи про російську літературу по революції (ЛНВ. 1926. I.), затитулував я статтю „Кінець російської літератури“. Сказати „кінець російського маляр-ства“ булоб трюїзмом і зайвою патетикою.

Скажемо отже стисло: 1) жадної волі до життя не помітно в рештках російського — під Совітами — маляр-ства, 2) жадних артистичних фактів не повстало в маляр-стві С. С. С. Р. за останніх 15 літ і 3) жадних перспектив для розвитку російського малярства, літератури і духової культури в С. С. С. Р. — я не бачу.

М. Л.

З пресового фільму

Разом з радикалами, жидами, комуністами, соціалістами, і Куріє-ром Львівським і Краківським — виступає і „Критика“ проти Німеччини й Англії, й журяться, щоби, крий Боже, не удалося тим державам відір-вати Україну від Росії. „Вона (Англія) й тепер починає цікавитися не тільки Чорним морем, але й українською проблемою, шукаючи напере-гони з гітлерівською Німеччиною для своїх чорноморсько-українських плянів бази опертя... Як Німеччина, так і Англія має на меті ослаблю-вати силу СРСР способом відірвання від СРСР (Московщини) — Укра-